

merteti a kidolgozott új interfészeket: (1) az olvasói online katalógushoz, (2) a rekordok gyors átvételéhez, (3) a helyi rendszerek példányadatainak az eléréséhez és (4) az online ellátáshoz (ezekről részletesen a <http://www.bib-bvb.de/isis/tips/papers/lokalsystemschnittstelle> címen olvasható).

tunk), majd az átállás fázisait ismerteti, és kitér az új hálózati modellben végzett munka jellemzőire. Mivel az új rendszer már több hónapja vizsgázik a gyakorlatban, elmondható, hogy sikeres, és minden előzetes várakozásnak megfelel.

(Murányi Lajos)

Lásd még 6,21, 46, 62, 70

Vezetés, irányítás

Tervezés

06/064

LARGE, Andrew – BEHESHTI, Jamshid – NESSET, Valerie [et al.]: Designing Web portals in intergenerational teams. Two prototype portals for elementary school students = J.Am.Soc.Inf.Sci.Technol. 55.vol. 2004. 13.no. 1140–1154.p. Bibliogr.

Webportálok tervezése többgenerációs csapatokban. Két portál – prototípus általános iskolások számára

Általános iskolás; Információkeresési rendszer értékelése; Modellálás; Portál; Tervezés

Két többgenerációs csoport (a kutatók, plusz nyolc hatodikos tanuló, 11-12 évesek; és hat harmadikos tanuló, 8-9 évesek) működött közre két, általános iskolai célú web-portál kifejlesztésében. A fejlesztési folyamatok három tervezési módszeren alapultak: szövegösszefüggésre épülő kutatás (Contextual Inquiry), közös tervezés (Participatory Design) és együttműködéses kutatás (Cooperative Inquiry). A cikk bemutatja és ismerteti az eredményként kapott két web-portál prototípusát, és tárgyalja a csoportok által alkalmazott tervezési kritéri-

umokat. Összegzi a kutatás tapasztalatait, és ismerteti, milyen web-portált képzelnek el a fiatal használók az iskolai feladataik megoldásának támogatására.

(Autoref. alapján)

06/065

SNOW, Richard: How not to move a library. Misadventures in moving = Collect.Manage. 29.vol. 2004. 2.no. 53–6.p. Bibliogr. a jegyzetekben.

Hogyan ne költöztessünk könyvtárat, avagy a költöztetés során elkövetett hibák

Költözés; Tervezés

[A forrás – folyóirat az alábbi címen szerezhető be:
HAWORTH DOCUMENT DELIVERY CENTER,
Haworth Press, Inc., 10 Alice Street, Binghamton, N. Y. 13904]

A könyvtári szakirodalom számos olyan közleményt és könyvet tartalmaz, amelyek a könyvtári állományok sikeres költöztetésének módszereiről szólnak. A jelen cikk kivételesen nem a sikeres költözés lépéseit ismerteti, hanem a lehetséges szervezési hibákkal foglalkozik, és

ezek elkerüléséhez kíván segítséget nyújtani. A címzettek azok a szervezők, akik a költöztetés folyamatának műveleteit és a részvevő személyek feladatait koordinálják. A cikk közread néhány hatékony eljárást is, és megosztja az olvasóval a költöztetés koordinátorának egy tipikus munkanapját. A bemutatott költözés végül sikeresnek bizonyult, de sokkal könnyebben ment volna, ha a szerző előre elolvashatta volna a saját cikkét.

(Autoref.)

Lásd még 35

Munka- és rendszerszervezés, értékelés

06/066

HINDERMAN, Tammy A.: What is your library worth? Changes in evaluation methods for academic law libraries = Legal Ref.Serv.Q. 24.vol. 2005. 1/2.no. 1-40.p. Bibliogr. 176 tétel.

Mennyit ér a könyvtár? Az értékelési módszerek változásai a felsőoktatási jogi könyvtárakban

Egyetemi könyvtár -jogtudományi; Hatékonyság

[A forrás – forrás az alábbi címen szerezhető be:
HAWORTH DOCUMENT DELIVERY CENTER,
Haworth Press, Inc., 10 Alice Street, Binghamton, N. Y. 13904]

Az ún. „outcomes evaluation” (kb. eredményértékelés) a könyvtári szolgáltatásokkal találkozó használó reagálásának változásait (jártasságok, ismeretek, hozzáállás stb.) hasonlítja össze a könyvtár céljaival is missziójával. Az értékelés célja a könyvtári szolgáltatások és programok javítása, fejlesztése. A cikk ismerteti az egyetemi könyvtárak és az egyetemi jogi könyvtárak által hagyományosan használt értékelési módszereket, majd megvizsgálja, mi készíti újabb az egyetemi könyvtárakat az „outcomes evaluation” alkalmazására. A szerző azt javasolja, hogy az egyetemi jogi könyvtárosok készüljenek fel

hasonló módszerek bevezetésére a könyvtáraikban, és másokat megelőzve vállaljanak aktív szerepet az értékelési szabályzatok és folyamatok kifejlesztésében. A cikk ezután keretet ad egy egyetemi jogi könyvtárakban használatos értékelési terv elkészítéséhez.

(Autoref.)

06/067

HOLT, Glen E.: Library myths that affect performance = Bottom Line. 18.vol. 2005. 2.no. 87–9.p.

A könyvtár teljesítményét befolyásoló mítoszok

Hatékonyság; Közművelődési könyvtár; Szolgáltatások; Vezetés

A szerző – egykor a St. Louis Public Library (Missouri) munkatársa – véleménye szerint az emberek könyvtárról alkotott elképzelései többnyire nem valós tényeken, hanem fikciókon alapulnak. Ám sok közkönyvtár igazgatójának az intézmény működéséről vallott elveiről is kiderülhet, hogy csak feltevések, tévhitek. Némelyik persze ártalmatlan, de van kifejezetten káros is. Ezután hat példával illusztrálja, mi történik, ha a könyvtár vezetése hibás elvekből indul ki, milyen károk keletkeznek az intézmény működésére és teljesítményére nézve. Ezek a tévhitek a következők:

- kisebb költségvetéssel is el lehet érni többet,
  - a könyvtár mindenki számára kínál valamit,
  - hosszabb nyitva tartással nagyobb forgalmat lehet elérni,
  - minden könyv azonos értékkel bír,
  - az olvasók csak egy-egy fiókkönyvtárba járnak,
  - minden gyermek boldogul a számítógéppel.
- A példák ismertetése után a szerző rámutat, mi a valóság, és részletesen elemzi a tévutakat. Következtetése szerint a fenti hiedelmekben az a közös, hogy ha ezek alapján hoz döntéseket a könyvtár vezetője, akkor rosszul használja fel a pénzügyi forrásokat; ezért mielőbb le kell számolni ezekkel.

(Autoref. alapján)

06/068

KYRILLIDOU, Martha –OLSHEN, Toni –HEATH, Fred M.
[et al.]: La mise en oeuvre interculturelle de LibQUAL+MC:
la cas du français = Bull.Bibl.Fr. 50.tom. 2005. 5.no. 48–
55.p. Bibliogr. 12 tétel.

Res. angol, német és francia nyelven

Az amerikai LibQUAL+MC szolgáltatás – értékelő rendszer franciaországi bevezetésének tapasztalatai

Felmérés; Hatékonyság; Kompatibilitás; Online üzemmód; Szolgáltatások

A LibQUAL+MC nevű rendszer, melyet Észak-Amerikában fejlesztettek ki a tudományos könyvtári szolgáltatások értékelésére, egy online kérdőív formájában áll rendelkezésre. Több kanadai könyvtárban a francia változatát használják. A cikk az eltérő kultúrákból fakadó, illetve a nyelvi problémák elemzését javasolja a francia változatban. Kimutatja, hogy a fordítás és annak ellenőrzése garantálja az értelmezés egységességét az eltérő kulturális vonatkozások esetében.

(Autoref.)

Lásd még 9

Pénzügyi és gazdasági kérdések

06/069

GERHARD, Kristin H.: Pricing models for electronic journals and other electronic academic materials. The state of the art = J.Lib.Admin. 42.vol. 2005. 3/4.no. 1–25.p. Bibliogr.

Árképzési modellek elektronikus folyóiratokhoz és más elektronikus felsőoktatási dokumentumokhoz. Helyzetkép

Elektronikus folyóirat; Folyóiratárak; Gazdaságosság – könyvtárban; Modellálás

[A forrás – folyóirat az alábbi címen szerezhető be:
HAWORTH DOCUMENT DELIVERY CENTER,
Haworth Press, Inc., 10 Alice Street, Binghamton, N. Y. 13904]

Az utóbbi öt-hat évben zajló egységesedés ellenére az elektronikus folyóiratok piacán ma is sokféle árképzési modell van használatban (az egyik közlemény 16 modellt említ), bár ezek legtöbbször ugyanazokat a változókat tartalmazzák (az ár és az érték aránya; az ár típusa; az egyidejű használók száma és a licenc hatóköre; a számítás alapjául szolgáló használók típusai; a használók elhelyezkedése; a használat engedélyezett mennyisége; az árképzés alapjául szolgáló egység; a fizetés ütemezése; a költségek elosztásának módja). Bár az árak nem szerves részei, a célszerű és könnyen kezelhető, összevethető, szabványos statisztikai adatok rendkívül fontosak.

Az árképzés a termékek típusától függően is különböző (éves előfizetés, aggregált folyóirat-adatbázis, e-folyóirat). Az árképzés modellje többnyire a használat mértékétől függ. Éves előfizetést pl. akkor célszerű választani, ha a beszerzett cikkszövegek költsége meghaladná az éves előfizetés díját, vagy – ha egy-egy kiadó folyóiratai iránt nagy az érdeklődés – érdemesebb a „Big Deal”-t, több folyóirat egy csomagban való beszerzését választani. Ugyanakkor a „Big Deal” is problémákkal jár: a nagy csomagok inflálódnak, árképzésük egyre bonyolultabb, nehéz tárgyalni róluk. Smirenko szerint a könyvtárak e megoldással korántsem optimális, inkább maximális gyűjteményeket építenek. Frazier arra utal, hogy a könyvtárosok nem választhatják ki a legerősebb folyóiratokat, nem dönthetnek függetlenül.

Az árképzést másképp látják a piac különböző szereplői. A kiadók ráfordításaik megtérülésére törekszenek. Az infláció elkerülhetetlen az áremelkedések, a költségek változása és a profitképzés miatt. Egy-egy értékesnek vélt termékért a könyvtárak sokszor rendkívül magas árat fizetnek. A tudósok – az információ használói és létrehozói, a folyóiratok szerkesztői és lektorai

– ma már választhatják a saját kiadást, az intézményi archívumot vagy a nyílt hozzáférésű e-folyóiratokat, amelyeket a szerzők vagy intézményeik finanszíroznak.

A felsőoktatási könyvtárak gyűjteményeiért felelős vezetők egy-egy termékről döntve a következőket mérlegelik: a tartalmat, az archívum meglétét, a gyarapítási költségvetés dokumentumtípusonkénti és tematikus felosztásának szokásos rendszerét, a helyi igényeket és az árképzés logikáját (árindexeket is felhasználva). Tárgyalási készségekre is szükség van, és nagy szükség lenne elméleti közgazdasági ismeretekre. A szakirodalom segíthet megérteni az elektronikus folyóiratok piacának működését. Jó példa erre Tenopir és King könyve: *Towards electronic journals: realities for scientists, librarians and publishers* (Washington, SLA Publishing, 2000), amelyben egy-egy, adatokban és érvekben gazdag fejezet foglalkozik a tudományos cikkek könyvtári szolgáltatásával, illetve a tudományos e-folyóiratok kiadásának költségeivel.

A jövőbeni modellek alakulása attól függ, hogy a kiadók modelljei, a könyvtárak költségvetése, szolgáltatásai és törekvései, valamint az információkat létrehozó és fogyasztó tudósok elképzelései mennyire lesznek összhangban.

A könyvtáraknak választaniuk kell a folyóirat-csomagok beszerzése és az egyedi cikkmegrendelés között. A „Big Deal”-eket felül kell vizsgálni, mert sok jel mutat arra, hogy a nagy folyóirat-csomagok megrendelése nem költséghatékony. Az egyedi cikkmegrendelés testre szabott gyűjteményfejlesztést tesz lehetővé, viszont előzetes tervezést és visszacsatolást igényel. Az egyedi megrendelés speciális esete a használók által közvetlenül feladott dokumentumrendelés. Három beszerzési forrás van: a kiadók (egyéni megrendelőknek ajánlott), az aggregátorok (több kiadó termékeinek közös kezelése, egységes, közös számlázás és azonosítás; de a szolgáltatott folyóiratok körét megváltoztathatják az ár módosítása nélkül); dokumen-

tumszolgáltató vállalkozások (ez a legolcsóbb; újabban aggregált adatbázishoz kapcsolódva). A konzorciumoknál és szuperkonzorciumoknál még nem született jobb megoldás a nagyon drága beszerzések esetére.

A nyílt hozzáférés és az intézményi archívumok erősségét pártolói abban látják, hogy újra bevezeti a versenyt a piacra. A szerzők fizetnek azért, hogy műveiket lektorálják és értékeljék, majd az elfogadott publikációkat a használók számára ingyenesen teszik elérhetővé – tehát újra bekapcsolódnak a kutatás terjesztésének a finanszírozásába. Óvatos hangok is hallatszanak: „...ha a bevált kiadási modellek helyett egyetlen, még ki nem próbált modellre támaszkodnak, az katasztrofális következményekkel járhat. A versengő és jól működő piacnak, nem pedig a kormányoknak kell választaniuk az üzleti modellek közül...” – írja az STM-kiadók 2003. november 5-i állásfoglalása.

Még nem tudni, hogy komoly változások vannak-e kilátásban, eléggé jelentős könyvtári (és egyetemi) csoportok aktivizálják-e magukat. A könyvtárosoknak meg kellene találniuk az egyensúlyt a folyóiratok szolgáltatásában az egyéni és a közösségi érdekek között. Jobb tárgyalási érdekérvényesítésre, a közösségi érdekek képviselésére és az egyetemek fokozott támogatására van szükség.

(Hegyközi Ilona)

Lásd még 4

Nők és a könyvtárvezetés

06/070

ZEMON, Mickey –HARRISON BAHR, Alice: Career and/or children. Do female academic librarians pay a price for motherhood = Coll.Res.Lib. 66.vol. 2005. 5.no. 394-415.p. Bibliogr. a jegyzetekben.

Karrier és/vagy gyermekvállalás... Sokba kerül-e a felsőoktatási könyvtárak női vezetőinek, ha anyaságra vállalkoznak?

Felmérés; Felsőoktatási könyvtár; Női munkaerő; Vezetés

Néhány évtized alatt a férjezett, háztartásbeli asszonyok amerikai társadalmából az életük végéig munkában álló nők társadalma lett. Bár a fontos, vezető állásokat – és az ún. „férfi” foglalkozások zömét (üzleti élet, tudomány, orvoslás stb.) – többnyire férfiak töltik be, egyre több nő kerül felelős pozícióba. A tanulmány szerzői a szakirodalmat szemlélve megállapítják azonban, hogy a gyermekes nők mindenütt hátrányban vannak: alig, vagy egyáltalán nem töltenek be magasabb vezetői állásokat. (A szociológusok által emlegetett „láthatatlan mennyezet” (glass ceiling) és az ún. „anyasági fal” állja el a „csúcs” felé vezető útjukat.)

Az ún. elnöiesedett szakmákban (oktatás, ápolás, szociális munka, könyvtár) azonban (a hetvenes évektől kezdve) egyre több nő és asszony tölt be vezető állást. A szerzők most arra voltak kíváncsiak, hogy napjaink felsőoktatási könyvtárainak női vezetői is válaszünt elé kerülnek-e a szakmai előmenetel, illetve a gyermekszülés kérdésében. Azért az igazgatókra esett a választásuk, mert ez olyan, jól körülhatárolható csoport, amelyet elemezni lehet a meglévő szakirodalmi adatok alapján. (A felsőoktatási könyvtárak vezetőinek 53, a nagy tudományos és egyetemi könyvtár vezetőinek 63%-a volt nő a vizsgált időszakban.)

A felmérés során a tizennyolc kérdésből álló kérdőívet 539 vezetőnek küldték el elektronikus postán. 349 érkezett vissza (65%), és ezekből 347 volt értékelhető. A kérdőívet a korábbi felmérések eredményeire támaszkodva fogalmazták meg. Rákérdeztek a munkahely típusára, a beosztásra, az előmenetelre, a végzettségre, a gyermekek számára, de arra is, hogy szülés előtt, vagy után került-e vezető beosztásba, mennyi

ideig volt szülési szabadságon, és ebből mennyi időt fizettek, hogyan birkózott meg a kettős feladatkörrel, befolyásolta-e az anyaság a karrierjét (fizetését, előmenetelét), ha nem befolyásolta, miért nem, mennyire elégedett. (Lehetőségük volt a kérdések után további észrevételeket is tenni.) Az alapos elemzés eredményeit röviden az alábbiakban foglalhatjuk össze:

- a válaszadók 63%-ának volt egy vagy több gyermeke;
- valamennyien összeegyeztethetőnek találták a szakmai karriert a gyermekvállalással, ami nem azt jelenti persze, hogy könnyű volt mind a kettőnek megfelelniük (többnyire a férj vagy a tágabb család segítségével); és
- a többség elégedett életpályájával.

(Murányi Lajos)

Marketing, közönségkapcsolatok

06/071

BRIDGES, Jane: Marketing the hospital library = Med.Ref.Serv.Q. 24.vol. 2005. 3.no. 81–92.p. Biblogr. 13 tétel.

A kórházi könyvtár marketingje

Kórházi könyvtár; Marketing

[A forrás – folyóirat az alábbi címen szerezhető be:
HAWORTH DOCUMENT DELIVERY CENTER,
Haworth Press, Inc., 10 Alice Street, Binghamton, N. Y. 13904]

A könyvtár – bármekkora legyen is – csak akkor ér valamit, ha tudnak róla és használják. Erre való a marketing, a kórházban is. Néhány ötlet:

- Készíts attraktív szórólapot a könyvtár szolgáltatásairól, kommunikációs eszközeiről.
- Vegyél részt az összejöveteleken, kérdezd meg, hogy az adott projektet a könyvtár hogyan mozdíthatja elő. Ha látják a könyv-

- tárost, eszükbe jut, hogy van könyvtár; ha lehet, személyesen add át a kért anyagot.
- Figyeld a könyvtáron kívüli életet – ha egy olvasó amatőr fotós vagy festő, rendezd kiállítását.
  - Ünnepeled meg mások sikereit. Ha egy olva-

sód (a kórház egyik orvosa) publikált, tedd ki a faliújságra, rendezd számára író-olvasó találkozót.

A könyvtáros minden nap, az olvasóval való minden találkozáskor népszerűsítse könyvtárát.

(Mohor Jenő)

Felhasználók és használat

Használat- és igényvizsgálat

06/072

KOŽEVNIKOVA, Elena Semenovna: Čitateľ i Internet (po itogam issledovaniã) = Bibliotekovedenie. 2005. 2.no. 35-41.p. Bibliogr. 29 tétel.

Az olvasók és az internet – oroszországi felmérés

Felmérés [forma]; Számítógép-hálózat; Szolgáltatások használata

A több mint 30 éve tartó tudományos-műszaki forradalom információs forradalommá alakult át. Hatására változnak a társadalmi-gazdasági formációk, s változik az ember tevékenysége és tudata. Az információs forradalom alapjainak kutatásával, hatásainak meghatározásával és előrejelzésével több tudományterület is foglalkozik. Az Oroszországban működő Runet hálózat 1999-2002. évi kutatásáról a Fond „Közvélemény” honlapon lehet tájékozódni, statisztikai adatokat pedig a Spylog.ru, vagy a RAMBLER honlapon lehet találni. A VELHAM nemzetközi kutatási projekt keretében a számítógépek és hálózatok alkalmazása miatti pszichikai fejlődést vizsgálják.

Az információs társadalomba való átmenetet egy új közeg kialakítása és fejlesztése kíséri,

amelyben az emberek eredményesen tudnak együttműködni. Ilyen közeg az internet, amelyet feltételesen kibernetikai térnek is neveznek. Oroszországban az internet az 1990-es évek első felében kezdett fejlődni, mint a tudományhoz és az oktatáshoz szükséges számítógépes hálózat. A Fond „Közvélemény” adatai szerint a lakosság 13%-a, mintegy 14,9 millió ember használja.

Az internet megjelenésével az emberek mindennapi élete kitágult, a virtuális társadalomba belépéssel másképpen látják a világot. Az internet egyrészt a globalizációt elősegítő, társadalmi kommunikáció eszköze lett, másrészt az emberiség fejlődéséhez a legmegfelelőbb virtuális közeget megnyitó eszköz. Az internet ökológiai terei határtalanok.

A könyvtárak az internet megjelenésének pillanatától megkezdték a hálózati munkát: egyrészt bemutatkoztak és közzé tették adatbázisukat, másrészt felhasználók számára szolgáltatották saját könyvtáruk és más szervezetek információs forrásait. A könyvtár ugyanolyan mesterségesen létrehozott lélettér, tudástár, bármilyen jelrendszert is használ, mint az internet. Ugyanakkor ma már nemcsak a „bölcesség kútfője”, hanem pl. a biblioterápia révén az emberi lélek gyógyítója is.

A könyvtárak számítógépesítése nyomán a könyvtárosok mint szakemberek elismerése, megbecsülés tekintetében két szélsőséges nézet létezik: vannak a jól fizetett, szellemi alkotó munkát